

Slutrapporten indsendes til bevaringsudvalget@lbst.dk.

Slutrapport for projekt nr. 7

Ansøgningsåret 2017

**Alle relevante felter skal udfyldes, og der må ikke ændres i felternes overskrifter.
Rapporten offentliggøres på internettet.**

DATO: 26.11.2020

1. Projektets sagsnr.

17-26051-000023

2. Projektitel (og evt. akronym)

"Bevaring og formidling af Kvæder og Mispel på Frilandsmuseet".

3. Projektets start- og slutdato

Startdato: 01. januar 2018

Slutdato: 31. december 2020

4. Projektleder (Navn, evt. institution, tlf.nr., e-mail og evt. projektets hjemmeside)

Frilandsmuseet
Højskolevej 19,
2800 Kongens Lyngby

Projektleder Line Mølgaard Doulgerof, driftsleder Frilandsmuseet.
Line.Molgaard.Doulgerof@natmus.dk
Mobil: 41206405

Faglig projektleder Tina Bach Nygaard
tbn@natmus.dk

<https://natmus.dk/museer-og-slotte/frilandsmuseet-det-gamle-danmark/huse-og-gaarde/haver-og-landskab/gamle-sorter/kvaeder-og-mispel/>

5. Kort projektbeskrivelse (Kopi fra ansøgning)

Frilandsmuseet i Lyngby ønsker at bidrage til bevaringen af kvæder og mispel ved at lave en backup af Pometets samling. Denne backup af kvæder og mispler vil være med til at sikre at vigtigt plantegenetiske ressourcer og kulturhistorisk viden ikke går tabt. Ved formidling af kvæder og mispel i den rette kulturhistoriske sammenhæng øges kendskab til disse efterhånden sjældne frugter.

Dette kan formidles til de besøgende gæster på Frilandsmuseet gennem levendegjort formidling. Fx gamle sorters dag hvor man kan se, smage, dufte og høre om kvæder og mispel. Men også den umiddelbare formidling gæsterne møder ved besøg i haverne hvor de kan få information ved hjælp af skiltning og en folder om kvæder og mispel. I folderen henvises til Frilandsmuseets hjemmeside hvor der er mere dybdegående historiske facts og opskrifter tilgængelig. Ved synliggørelse af de efterhånden sjældne frugter, kvæder og mispel bliver kendskab til disse udbredt og beskyttes mod tab af vigtig kulturhistorisk viden og genetiske ressourcer.

Denne formidling af viden om kvæder og mispel i den rette kulturhistorisk sammenhæng vil inspirere besøgende til at selv at plante kvæder og mispel eller bevare allerede eksisterende træer. Dette medfører bevaring af plantegenetiske ressourcer på landsplan, samt øget efterspørgsel af disse.

6. Projektets formål (Kopi af de linjer fra ansøgningen, som beskriver projektets formål)

Frilandsmuseet i Lyngby ønsker at bidrage til bevaringen af kvæder og mispel ved at lave en backup af Pometets samling. Denne backup af kvæder og mispel vil være med til at sikre at vigtigt plantegenetiske ressourcer og kulturhistorisk viden ikke går tabt. Ved formidling af kvæder og mispel i den rette kulturhistoriske sammenhæng, øges kendskab til disse efterhånden sjældne frugter.

7. Projektets forløb, fremdrift og resultater

Punkterne bør besvares så kortfattet og præcist som muligt, men stadig dækkende.

A. For projektperioden angives et kort resumé af projektets hovedresultater og hovedkonklusioner (i alt max. 2 sider).

Frilandsmuseet har oprettet en levende backup af den eksisterende nationale samling af kvæde og mispeltræer ved Pometet i Taastrup, Københavns Universitet. Samlingen er en kopi af de 8 sorter af kvæder og 8 sorter af mispler der indgik i pometets (KU) samlingen ved projektstart i 2018. I alt 33 små kvæde- og mispeltræer er plantet ved Gartnergården i Brede Park. Derudover er der blevet opformet en lokal sort af pærekvæde fra det gamle landbrugsmuseum v kongevejen, kopier er plantet hhv. i Brede, Fjellerup Østergård og v Pometet Høje Tåstrup. Samlingen er et supplement til pometets samling, og dyrkes efter bæredygtige principper. For at

sikre samlingen længst mulig levetid, er kvædetræerne podet på grundstamme kvæde A og misplerne er podet på tjørne-grundstamme, træerne kan dermed blive over 100 år gamle. Træerne er opstammet med enkelt stamme og skal kun formbeskæres i de unge år, derefter er planen at lade dem vokse til store fuldkronede træer, modsat pomets samling hvor træerne beskæres kraftigt for at kunne indgå i en plantagedrift. Derved er der mulighed for at vurdere og se træernes vækstform.

Plantebedene er anlagt med hhv. bar jord eller ukrudtsdug og flis. Herved kan man følge træernes vækstkraft under de forskellige dyrkningsforhold. På sigt er det også muligt at afprøve forskellige typer af underbeplantning under mispeltræerne da træerne er plantet som en spejling i 2 ens systemer. Først når træerne er veletableret kan der underbeplantes. Sortslist og planteplan ligger frit tilgængelig på Frilandsmuseets hjemmeside (bilag A, B, C).

Samlingen blevet skiltet med skiltstandere der formidler viden om projektet og de gamle sorter af kvæder og mispler til parkens gæster året rundt (bilag F). Der er oprettet en hjemmeside under Frilandsmuseets hjemmeside, der formidler viden om projektet, med billeder af kvæder og mispler. På hjemmesiden ses der opskrifter der er afprøvet på museet, Der er billeder af produkterne og der vejledes i hvordan man bruger de sjældne frugter både i det salte og søde køkken. Opskrifterne er fremkommet i et samarbejde med museets køkkenlaug v. Anne Rimer der har afprøvet en helt vifte af historiske opskrifter i køkkenet på Fjellerup Østergård, der er blevet udelt smagsprøver til publikum og opskrifter når køkkenet har været åbent til havedage, juleåbnet og i påskesæsonen. Det har skabt stor interesse for de sjældne kvæde og mispelsorter og der er blevet solgt og formidlet kvæde- mispeltræer fra Blomstergårdens pomet til havedage. Således er sorterne blevet udbredt i publikums haver. Afprøvningen af forskellige kvædesorter og mispelsorters frugter er også udført i samarbejde med Blomstergårdens pomet. Smagsprøver er lavet af frugter fra gamle kvæde og mispeltræer v museet og Blomstergårdens pomet. Da den nye samling inden for projektperioden ikke kunne nå at bære frugt. Konklusionen på afprøvningerne afslører for kvædernes vedkommende at der er stor forskel på sorternes egnethed til forskellige produkter som kvædebrød, gelé og marmelade. Der var stor forskel på holdbarheden af produkterne og det kan muligvis have en sammenhæng med frugtkvaliteten og det indhold (hårlag) som kvædefrugterne er belagt med. Samt det kræver en stor ekspertise at høste frugterne på det rette tidspunkt. Det samme gør sig gældende for misplerne der helst skal have fået frost for at modne og udvikle aroma, alternativt skal frugterne lagres under specielle forhold for at eftermodne korrekt. Fremadrettet vil der fortsat være mulighed at afprøve frugterne i forskellige kulturhistoriske opskrifter og lade dem indgå i de formidlings aktiviteter der foregår året rundt på Frilandsmuseet. Disse erfaringer vil vi fortsat udveksle mellem pometet KU og Frilandsmuseet.

B. Ændringer i forhold til oprindelige planer angives med en kort og præcis tekstforklaring (max. ½ side)

I projektperioden er der anmodet 2 gange om ændringer af projektet.

1. Anmodning vedrørte tilpasning og godkendelse af revideret projektbeskrivelse og budget, således at projektet kunne fuldføres tilfredsstillende inden for det delvise tilsagn på 219.000 kr. jf. fremsendte skrivelse a. 20 februar 2018.
2. Anmodning vedrørte tilpasning af budget og til ændring af placering af plantning af kopisamlingerne af Kvæde- og Mispeltræer til Frilandsmuseets, Nationalmuseets arealer i Brede, nærmere lokaliseret i Brede Park der ligger ved de gamle fredede bygninger, ved I.C. Modewegs vej, 2800 Lyngby". Plantestedet blev af landskabsarkitekten Signe Dinsen ændret fra åben mark på Frilandsmuseet til en mere publikums tilgængelig og mere lun vokseplads i Brede Park. Jf. fremsendte skrivelse a. 05. Oktober 2018.

Derudover er der foretaget ændringer i tidsplanen men alle kriterier i tidsplanen er opfyldt. De største ændringer vedrører 2020 grundet covid19, er flere planlagte arrangementer blevet aflyst. I påsken skulle der have været uddeling af smagsprøver fra køkkenlauget på Fjellerup Østergård på Frilandsmuseet af småkager med kvæder og mispel samt information om frugterne. Blomstringstur slut maj med rundvisning i kvæde- og Mispelsamlingen, blev også aflyst. Samt

indvielse af anlægget november 2020 måtte også aflyses grundet covid19 forsamlingsforbuddet.

Den reviderede tidsplan er som følger.

2018: Bestilling af podekviste ved pometet sendes til opformering hos Villy Mougard Blomstergårdens Pomet i Viborg. Indsamling af viden fra gamle analoge kilder hos såvel Frilandsmuseet og Københavns Universitets Pometets arkiver, samt registrering og dokumentation af kvæder og mispel. Løbende opdatering af Frilandsmuseets hjemmesiden med kulturhistorisk viden om kvæder. Formidling af kvæder og mispel til havedage. Planlægning af plantebed samt koordinering med Frilandsmuseets gartnere og udplantning af samlingen november 2018. Produktion af forskellige produkter fra mispler og kvæder.

2019: Færdiggørelse af plantebede med opbinding af træerne januar 2019. Registrering af træer og indtegning i MapInfo (Frilandsmuseets digitale kortsystem.) I samarbejde med Frilandsmuseets formidlere og køkkenlaug afprøvning af historiske opskrifter. Havedage med formidling af kvæder og mispler samt omvisning i den nye samling, og smagsprøver samt formidling af viden om kvæder og mispel, som et godt havetræ til private haveejere.

2020: Fotodokumentation og færdiggørelse af informationer til Frilandsmuseets hjemmeside. Uddeling af smagsprøver og opskrifter til havedage. Udarbejdelse af informationsskilte til den daglige formidling af samlingen, samt produktion og montering af skiltning på hvert enkelt træ med NordGen skilte. Fornyet opbinding og udlægning af flis og fiberduk. Aflevering og gennemgang af samlingen med Pometet Høje Tåstrup (KU) og aflevering til videre drift under frilandsmuseets. Projektafslutning, slutbudget og slutrapport.

C. Beskrivelse af, hvorledes evt. planer for implementering af resultater er udført (max. 1 side)

Kopisamlingen bestående af 33 Kvæde- og Mispeltræer er plantet på Frilandsmuseets, Nationalmuseets arealer i Brede, nærmere lokaliseret i Brede Park der ligger ved de gamle fredede bygninger, ved I.C. Modewegs vej, 2800 Lyngby. Arealet, der ligger umiddelbart i tilknytning til den gamle gartnergård i parken, og plantningen er etableret i det haveanlæg (bilag A) der tilhører den gamle gartnergård. Området er uden entré og der er adgang for offentligheden året rundt. Der ydes opsyn med samlingen fra et aktiveringsprojekt der har tilhold i gartnergården, et samarbejde med Lyngby-Tårnbæk kommune. Kvæde- og Mispelsamlingen er heget vha. hæk med dyrehegn og af historisk dobbelt port i træ for at beskytte samlingen og signalere at her passer vi ekstra på de små træer. I umiddelbart tilknytning hertil ligger også de gamle frugttræsterrasser i Brede park der rummer over 100 af frilandsmuseets samling af æble og pæretræer hvor størstedelen er registreret i NordGen og som kopitræer for Pometet (KU) Høje Tåstrup. Samlingerne formidles ved hjælp af 4 store A3 skilte der fortæller om projektet og gentsamlingen. Der har været omvisninger i parken forbindelse med havedage og der vil fortsat kunne foregå omvisninger i tilknytninger til Brede park og Brede værk i de fantastiske kulturhistoriske rammer området rummer. På frilandsmuseet er der ligeledes indplantet både kvæder og mispler i de haveanlæg hvor de passer inde i de rette kulturhistoriske rammer. Der er indplantet 2 kvæder i Fjellerup Østergaards haveanlæg, samt 2 mispler med særlig tilknytning til huset fra Dyndved der stammer for Als, der er særlig kendt for sine gamle mispeltræer og historien herom. Desuden har der gennem hele projektet været skiltet ved kvæde og mispeltræerne rundt om på museet der forklarede om træernes særlige egenskaber og kulturhistorie. Til museets havedage i slutningen af september har der været særlig fokus med salg af kvæde og mispeltræer samt smagsprøver af forskellige produkter fra gamle kulturhistoriske opskrifter. Vores gartner elev Aya Mathilde Stobbe har tegnet en smuk plakat (bilag J) til havedage som er blevet brugt i vores stand om kvæder og mispler.

D. Vurdering af hvordan projektets fremdrift har været, effekter samt samarbejdet mellem projektets deltagere i forhold til oprindelige planer (max. ½ side)

Gennem hele projektet har der været et godt samarbejde med Pometet (KU) i Taastrup Københavns Universitet. Foråret 2018 leverede pometet de podedkviste der danner grundlag for kvæde og mispelsamlingen. Pometet har bidraget med sparring og konsulenthjælp. Desværre viste det sig at der ikke var meget information at finde i pometets arkiver. Den lokale pærekvæde fra det gamle Landbrugsmuseum Kongens Lyngby er overdraget i kopi til Pometets samling (KU) i Taastrup. Derudover har Pometmester Lasse Lose Pometet (KU) Taastrup tilset, synet og godkendt samlingen i Brede d. 6 oktober 2020. (bilag D.)

Blomstergårdens Pomet ved Viborg har opformeret planterne fra de podedkviste der blev leveret fra Pometet (KU). Derudover har Blomstergården indgået i afprøvning og udvikling af marmelader og geler fra mispel og kvædefrugterne. Til havedage har Blomstergårdens Pomet ved Viborg deltaget med en stand i 2018 og 2019 med viden og formidling af gamle sorter herunder kvæde og mispeltræer. De har solgt sjældne kvæde- og mispeltræer til de besøgende. I 2020 måtte Blomstergårdens pomet melde afbud grundet Covid19, men der blev arrangeret at de der ønskede at købe træer kunne få sendt deres bestillinger med fri fragt til Frilandsmuseet til afhentning i starten af november 2020. Derudover er der et løbende samarbejde med Lyngby-Tårnbæk kommune der har et aktiveringsprojekt ved Gartnergården i Brede. De yder daglig opsyn med samlingen og indrapportere til frilandsmuseet hvis der er anmærkninger til samlingen.

E. Redegørelse for kommunikation fra projektet, herunder referencer.

Som aftalt ved 1 anmodning af projektændringerne er formidlingen forgået hovedsageligt via den umiddelbare formidling der opstår spontant når publikum besøger Frilandsmuseet og kvæde og mispelsamlingen i Brede park. Det være sig ved skiltning ved de sjældne træer af kvæder og mispler i frilandsmuseets haver samt i samlingen i Brede park. Her kan nævnes at besøgstallene for vores havedage har ligget på 1862 gæster i 2018, 1630 gæster i 2019 og 2487 gæster i 2020 og det samlede besøgstal for 2020 har rundet 101.767 gæster.

Skiltene henviser til frilandsmuseets hjemmeside hvor man kan læse mere om de sjældne kvæder og mispler generelt, samt om samlingen og alle de spændende gamle opskrifter der ligger frit tilgængelig med billeder. Køkkenlauget fra frilandsmuseet har også via deres Facebook synliggjort de spænde opskrifter de har afprøvet i den gamle brændekomfur på Fjellerup Østergård. Via Facebook og frilandsmuseets hjemmeside er der annonceret for havedage hvor der har været formidling af de sjældne frugter med smagsprøver af kvæde og mispel produkter og informationstand.

1. Information på Frilandsmuseets hjemmeside og facebook.
<https://m.facebook.com/frilandsmuseet> <https://m.facebook.com/koekkenlauget>
2. Skiltning ved samlinger og sortskilte på hvert træ.
3. Faglig formidling af samlingen Mispel og Kvæde samt smagsprøver af frugt tilberedt efter gamle opskrifter, til Gamle Sorters Dage i slut september i 2018, 2019 og 2020 på Frilandsmuseet.
4. Afrapportering for de foregående år 2018, 2019 ligger ligeledes tilgængelig på Frilandsmuseets hjemmeside ligeledes vil slutrapporten 2020 blive lagt tilgængelig.

F. Eventuelt

Ved projektafslutning har tærerne nået en alder af 3 år og Frilandsmuseet overtager den fremtidige pleje af kvæde og mispel samlingen. Det vil derfor hensigtsmæssigt at følge op på plantningen når der kan forventes en stabil frugtbærring. Her bør sorterne verificeres ud fra blomstring, frugter og evt. genbestemmelser ud fra bladprøver. Derudover vil en evaluering af træernes sundhed, trivsel og vækstform og tilvækst være relevant at vurdere. Frugterne bør også vurderes i kvalitet mht. sorternes forskellige kvaliteter til egnethed i fødevareproduktion i samarbejde med Pometet (Ku) Høje Tåstrup og evt. ekstern fødevareproducenter. Frilandsmuseet har tidligere lavet et samarbejde med en kok og et køkken der udviklede og afprøvede opskrifter til en enkelt kvæde sort. Der er stor forskel på sorternes egnethed til fødevareproduktion, og gentagne gange har vi oplevet problemer med holdbarheden af produkterne der bør belyses yderligere.

G. Evt. henvisninger til projektets produkter (f.eks. links, brochurer, program, fotos)

Hjemmesiden om kvæder og mispler;

<https://natmus.dk/museer-og-slotte/frilandsmuseet-det-gamle-danmark/huse-og-gaarde/haver-og-landskab/gamle-sorter/kvaeder-og-mispel/>

Opskifter kan findes på Frilandsmuseets hjemmeside;

<https://natmus.dk/museer-og-slotte/frilandsmuseet-det-gamle-danmark/huse-og-gaarde/haver-og-landskab/gamle-sorter/kvaeder-og-mispel/opskrifter/>

Planteplan bilag A.

Sortsliste Mispler bilag B.

Sortsliste Kvæder bilag C.

Udtalelse fra Pometet (KU) bilag D.

Plejeplan er vedlagt som bilag E.

Skilte til brede park bilag F.

Program for havedage 2018, 2019, 2020 er vedhæftet som billag ,G, H, I.

Plakat bilag J.

Afrapportering for 2018

https://lbtst.dk/fileadmin/user_upload/NaturErhverv/Filer/Landbrug/Genetiske_ressourcer/2017_A_frapportering_kvæder_og_mispler_2018.PDF

Afrapportering for 2019

https://lbtst.dk/fileadmin/user_upload/NaturErhverv/Filer/Landbrug/Genetiske_ressourcer/2017_K_vaeder_og_Mispel_paa_Frilandsmuseet_Ans.7.pdf

Underskrift:

Navn	<i>Evt. Institution</i>	Dato	Underskrift
Projektleder:	FRILANDSMUSEET KONGEVEJEN 100	26/11	
Faglig Projektleder:	POSTBOKS DK-2800 LYNGBY	26/11	Tina B. Nygaard